श्री.

# काण्वशाखीयषट्पिंडप्रयोगः

(पंचक, रजस्वळा, सूतिका, सगर्भामरण विधि सहितः)

## जांबूद्विज हितार्थ.

लेखक.

शुक्ल—केशवराम मोतीराम. मु. (सलाड).

प्रकट—कर्त्ता.

जांबूद्विज प्रथम विभाग [ त्रणतड ] ना

पंच समस्त तरफथी.

भट्ट. दलसुखराम भूलाभाई.
भट्ट. करुणाशंकर मोरारजी. } मु. (मलाड).
भट्ट महाशंकर रणछोड.

अमदावाद—श्री सत्यविजय प्रीन्टिंग प्रेसमां
शा सांकलचद हरीलाले मुद्रित कर्युं

सवत् १९७१ प्रत २०००—आवृत्ति १ ली. शाक १८३७

मूल्य माणकद्वयम्.

श्री.

# व[illegible]ण- शाखीयषट्पिंडप्रयोगः

[illegible], सूतिका, सगर्भा मरण विधि सहितः)

## जांबूद्विज हितार्थ.

लेखक.

**शुक्ल—केशवराम मोतीराम. मु. (सलाड).**

प्रकट—कर्त्ता.

**जांबूद्विज प्रथम विभाग [ त्रणतड ] ना**

पंच समस्त तरफथी.

| | |
|---|---|
| भट्ट. दलसुखराम भूलाभाई. | मु. (सलाड). |
| भट्ट. करुणाशंकर मोरारजी. | |
| भट्ट. महाशंकर रणछोड. | |

अमदावाद—श्री सत्यविजय प्रीन्टिंग प्रेसमा
शा. शांकलचद हरीलाले मुद्रित कर्युं.

सवत् १९७१ प्रत २०००—आवृत्ति १ ली. शाक १८३७

मूल्य माणकद्वयम्.

# प्रस्तावना.

पुन्नाम्नोनरका द्यस्मात्त्रायते पितरंसुतः ।
तस्मात्पुत्र इति प्रोक्तो नान्यथा श्रुतिनोदनात् ॥

સર્વને વિદિતતો હશે કે મરનારની પાછળ " ઔર્ધ્વ દેહિક ક્રિયા [ મરણુ ક્રિયા ] શાસ્ત્ર પૂર્વક ન કરે તો તે કર્તા પ્રત્યવાયી થાય છે.

જાણુદ્વિજ જ્ઞાતિમા બે વિભાગ છે " પ્રથમ વિભાગને " [ ત્રણુતડ ] એવી સંજ્ઞા કહેવાય છે, અને " દ્વિતીય વિભાગ " એ તડની સંજ્ઞાથી ઓળખાય છે. બન્ને વિભાગમા શુભાશુભ ક્રિયા કરાવનાર શુક્લ. પોતાનીજ જ્ઞાતીના છે અને તેઓ વિદ્વાન્ અને ક્રિયામાં કુશલ છે.

મનુષ્ય મૃત થયા પછી ષટ્પિંડની ક્રિયા કરી તે શબને અગ્નિદાહ કરવામા આવે છે. તે વખતે ક્રિયા કરાવનાર શુકલ કે હાલ જેને " ગોર " કહેવામા આવે છે તે હાજર હોતા નથી જેથી તે ક્રિયા તથા બીજી પચક, રજસ્વલા, સગર્ભા, સૂતિકા મરણુ થયાં હોય તે ક્રિયાઓ યથોક્ત થતી નથી.

ઉપરોક્ત જ્ઞાતીજનો સ્વધર્મ પાળનારા તથા કર્મમા શ્રદ્ધાશીલ માહારા જોવામાં આવવાથી ઉપરોક્ત ક્રિયા સશાસ્ત્ર ચાલુ કરાવવાની અભિલાષા થવાથી મેં સુજ્ઞ જ્ઞાતી ગ્રહસ્થોને તે હકીકત નિવેદન

કરી, તેઓ શ્રીએ સહર્ષ એ ક્રિયા પ્રકટ કરવા માટે દ્રવ્યની યોજના કરી આપવાથી જન હિતાર્થે આ લઘુ ગ્રંથ બહાર પાડ્યો છે.

આ ગ્રંથમા ઉપરોક્ત ક્રિયાઓ સસ્કૃતમા લખવામા આવી છે. તે ક્રિયાથી અજ્ઞાત જનો માટે નીચે ગુજરાતીમા તેનુ સ્પષ્ટીકરણ કર્યું છે.

આશા છે કે, આ ઉપરથી સર્વ જનો લુપ્ત થયેલી ક્રિયાઓનો પુનરૂદ્ધાર કરશે અને તેથી હુ મને કૃતાર્થ થયો એમ માનીશ.

इति शम्.

की० जांबूद्विज प्रथमविभाग (त्रणतड) नी श्री सहदेवपुर

( सलाड ) संस्कृत वैदिक पाठशालाना.

**अध्यापक, केशवराम शर्मा.**

शुक्लतीर्थ निवासी.

संवत् १९७१ द्वितीय वैशाख कृष्ण २ रवीवार.

॥ श्रीः ॥

# ॥ श्री अच्युतस्तोत्रम् ॥

नालीनहाराय सुलोचनाय कस्तूरिरागाय जनार्दनाय ।
नृसिंहरूपाय जलेशयाय तस्मैनकाराय नमोऽच्युताय ॥१॥
मान्याय पीताम्बर भूषणाय निःशेष वृन्दार चयार्चिताय ।
वैकुंठनाथाय मृगान्तकाय तस्मै मकाराय नमोऽच्युताय ॥२॥
चैद्यारये चक्रधराय नूनं नित्याय गोपीजन वल्लभाय ।
गंगाऽऽगतायच्चरणाम्बुजेभ्य स्तस्मै चकाराय नमोऽच्युताय॥३॥
यागस्वरूपाय गदाधराय राजीवहस्ताय सदातनाय ।
ध्रुवाय गोवर्धन धारिणे च तस्मै यकाराय नमोऽच्युताय ॥४॥
ताक्ष्र्याधिनाथाय विभीषणादि राजेन्द्रवन्द्याय फणीश्वराय ।
श्रीश्यामरूपाय सनातनाय तस्मै तकाराय नमोऽच्युताय॥५॥
योगाय कञ्जायतप्रियाय पौलस्त्यनाशाय च केशवाय ।
कंसान्तकाय प्रभवेजननां तस्मै यकाराय नमोऽच्युताय ॥६॥
गोवर्धनकृतं स्तोत्रं विष्णुसायुज्य कारकम् ।
यज्जपाज्जायते सौख्यं भक्त्या कृष्ण प्रसादतः ॥७॥

# श्री गणेशोविजयतेतराम् ।

श्रीमद्भिः सुतरां स्वधर्म निरतैः श्रद्धालुभिःकर्मणि
शास्त्रेणेति सदाभवंतु विधयश्चैवं सुविज्ञापितैः ॥
कर्तुंस्तान् झटितीति साम्प्रतमहो श्रीजांबुभि भूसुरैः ।
स्तैश्चायं तुसुदीय मूल्य मतुलं विज्ञापितोऽहं मुदा ॥ १ ॥

तेनायं ग्रथ्यते ग्रंथो लघुः केशवशर्मणा ।
कृत्वायद्विहितं कर्म नरोगच्छेत्सुरालयम् ॥ २ ॥

श्री

# काण्वशाखीय षट्पिंडप्रयोगः

यथा—मृतेतुशवनामानं द्वारदेशेतु पांथिकम् ।
चत्वरे खेचरं पिंडं विश्रांतौ भूतनामकम् ।
चितायां साधकंपिंडं दाहांते प्रेत नामकम् ॥

મરણદશામાં પડેલા માણસને ઉપનિષદ્‌, ભગવદ્‌ ગીતા, વિષ્ણુ સહસ્ર, આદિ સભળાવી શ્રી રામ સ્મરણ કરવુ. "પ્રાણોત્ક્રમણ" થયા પછી શ્રાદ્ધ કર્તાએ પ્રાયશ્ચિત સકલ્પ કરવો.

यथा—अद्येत्यादि० अपसव्यं अमुक[1] गोत्रस्य अमुक[1]-मृतस्य—स्त्री विषये—अमुक[1] गोत्रायाः अमुकी[1] मृतायाः—उध्र्वोच्छिष्ठाधरोच्छिष्ठो भयोच्छिष्ठ खटवा मरणा द्यंद्यन्यतम दशायां मरण जनित दोषपरिहारार्थं षट्पिंडादि दाहकर्मण्याधिकारार्थं च कृच्छ्रत्रय प्रायश्चितं सूतकांते रजतप्रत्याम्नायद्वाराहमाचरिष्ये ॥ अनेनप्रायाश्चित्तकर्मणाकृतेन षट्पिंडादिदाहकर्मण्याधिकारसिद्धिरस्तु ॥ ततः संस्कार कर्त्ता अंत्यकर्माधिकारार्थं [2]वपनं करिष्ये

---

૧ અમુકની જગ્યાએ મરનારનુ નામ લેવુ.

૨ આપણામા હાલ વપનનો ચાલ બધ પડયો છે, ઇચ્છા હોય તે કરે તે ઉત્તમ પક્ષ કહેવાય.

इति संकल्प्य दक्षिणसंस्थं वापयेत् । ततःस्नात्वा षट्पिंडान् दद्यात् ॥

અપવિત્ર દશામાં તથા ખાટલા વિગેરેમાં મરણ થયાથી [1]પ્રાય-શ્ચિત સ કલ્પ કરી " વપન " કરાવી સ્નાન કરીને પિ ડદાન કરવું.

यथा–कर्त्तामृतस्य दक्षिणपार्श्वे दक्षिणाभिमुख उपविश्य कुशोपग्रहः । आचम्यामंत्रवत्प्राणानायम्य । हस्तेजलमादाय । अद्ये० [1]अपसव्यं अमुकगोत्रस्य अमुकमृतस्य " [2]अ० गोत्रायाः अ० मृतायाः " मृतस्थाने भूमितदधिष्ठातृ देवता तुष्ट्यर्थं शव-नाम्ना पिंडदानं करिष्ये ॥

શ્રાદ્ધ કર્તાએ શબના દક્ષિણ પાસે દક્ષિણ દિશામાં મુખ રાખી બેસી બન્ને હાથની અનામિકા આગળીમા દર્ભની વીંટીપ હેરવી પછી આચમન કરી મ ત્ર ભણ્યા વગર પ્રાણાયામકરી અદ્યે૦ એ પ્રમાણે સ કલ્પ કરવો.

अमुकगोत्र अमुकमृत " [2]अ०गोत्रे अ०मृते " पिंडस्थाने अवनेजनं मद्दत्तं तवोपतिष्ठतां । दक्षिणाग्रं समूलकुशास्तरणम् । अमुकगोत्र अमुकमृत " अ० गोत्रे अ० मृते " मृतस्थाने शव-नाम्ना एषपिंडो मद्दत्तस्तवोपतिष्ठताम् ॥ अ० पिंडोपरि प्रत्यव-नेजनं मद्दत्तंतवोपतिष्ठताम् ॥ अ० पिंडोपरिउर्णासूत्रं मद्दत्तंतवो-

---

૧ ત્રણ કૃચ્છ્ર એટલે ત્રણ પાવલીનો સ કલ્પ કરવો. ૨. સ્ત્રી વિષયે સર્વત્ર. गोत्रे–प्रेते–इति.

૧ अपसव्यं–ડાબા હાથમા જનોઈ ઘાલવું.

पतिष्ठताम् ॥ अ० पिंडोपरि उशीरगंधो मद्दत्तस्तवोपतिष्ठताम् ॥ अ० पिंडोपरिभृंगराज पुष्पंमद्दत्तंतवोपतिष्ठताम् ॥ अ० पिं० राळमयधूपो मद्दत्तस्तवोपतिष्ठताम्॥ अ० पिं० तैळमय दीपोमद्दत्त० ॥ अ० पिंडसमीपे माषमिश्रान्न नैवेद्यं मद्दत्तंतवोपतिष्ठताम् ॥ अ० पिंडसमीपे लोह निष्क्रयणी दक्षिणामद्दत्तातवोपतिष्ठताम् ॥ सूतकांते सान्नोदकं कुंभं कस्मैचित् ब्राह्मणायोपतिष्ठताम् । विसृज्य । अनेनपिंडदानेन मृतस्य "मृतायाः" असद्गतिविनाशः। [2]सव्यं । सद्गत्युत्तलोक प्राप्तिः । पिंडोद्धरणम् ॥

પિંડ મુકવાની જગ્યાએ " अवनेजनं " ( જલની ધારા ) કરવી દક્ષિણમાં અગ્ર રહે એવા મૂળવાળા દર્ભ નાખવા પછી " अमुकगोत्र" લખ્યુ છે ત્યાં દરેક જગ્યાએ પોતાના ગોત્રનુ નામ દેવુ અને अमुकमृतनी જગ્યાએ મરનારનુ નામ દેવુ તે બોલી પિંડ લઇ પિતૃ તીર્થથી દર્ભ ઉપર મુકવો। પિંડ ઉપર પિતૃ તીર્થથી જલ મુકવુ. ३ પિંડ ઉપર ઊન ચઢાવવુ. વિરભાણુનાવાળાનું ચંદન ચઢાવવું. ભાંગરાનુ ફુલ ચઢાવવુ રાલનો ધૂપ કરવો તેલનો દીવો કરવો અડદ અને ચોખાનુ નૈવેદ્ય કરવુ લોહ નિષ્ક્રય દક્ષણાનો સંકલ્પ કરવો અને કુંભનો સંકલ્પ કરી પિંડનું વિસર્જન કરી પિંડ લઇ લેવો.

---

૨ सव्य—જમણા હાથમાં જનોઇ ઘાલવું ૩ ઉપલી પંક્તિઓ બોલી જે વસ્તુ ચઢાવાની લખી છે. તે ચઢાવવી. આપણે પ્રમાદ તથા આળસને લીધે ચંદનાદિક વસ્તુઓ ભેગી કરતા નથી પરતુ તે થાય તો શ્રેષ્ઠ અને ન મળી શકે તે બદલ જલ મુકવુ.

द्वारदेशे–अद्येo अपसव्यं । अमुकगोत्रस्य अमुक मृतस्य द्वारदेशे ग्रहवास्त्वधिष्ठानदेवता तुष्ट्यर्थं पांथनाम्ना पिंडदानं करिष्ये । अवनेजनादिपूर्ववत् । पांथनाम्नाएषतेपिंडः । ततः पिंडोद्धरणांतं पूर्ववत् ।

દ્વારમાં—બહાર ઉમરા આગળ પૂર્વ પ્રમાણે પિંડદાન કરવુ, માત્ર સંકલ્પ ઉપર પ્રમાણે અને પિંડ મુકતી વખતે પાંથનામ્ના એટલો ફેરફાર કરવો બીજુ ઉપર પ્રમાણે કરવુ

ततः शवंप्राङ्मुखं संदिन्यामारोप्य बध्वा सजातीयाः लौकिकाग्निं पिंडादिच सर्वंगृहीत्वा स्मशानं नयेयुः

શબને પૂર્વ તરફ સંદિની [ ઠાઠડી ] મા મુકીને બાંધવુ પછી પોતાની જાતીના મનુષ્યોએ અગ્નિ તથા પિંડ મુકેલા તથા બીજા પિંડ મુકવાનુ સાહિત્ય ઘી વિગેરે લઇ શબને સ્મશાનમા લઇ જવુ.

[1]चत्वरे–अद्येo । अपo । अमुo चत्वरे उपघात भूतकोटि पलायनार्थं खेचरनाम्ना पिंडदानं करिष्ये । अवनेजनादि पूर्ववत् । खेचरनाम्ना एषतेपिंडः । पिंडोद्धरणांतं पूर्ववत् ।

ચકલામા—ઉપર પ્રમાણે સંકલ્પ કરી પૂર્વવત્ खेचरनाम्ना એમ બોલી પિંડદાન કરવુ. બીજુ પૂર્વ પ્રમાણે

विश्रांतौ–अर्द्धपथेशवं भूमौनिधाय । अद्येo अपo । अमुo विश्रामे पिशाचराक्षसयक्षभूताधिपतितुष्ट्यर्थं भूतनाम्ना

---

૧ હાલ દ્વારનો તથા ચત્વરનો પિંડ ઘરમાજ મુકવામાં આવે છે જેમ ઇચ્છા હોય તેમ કરવુ.

पिंडदानं करिष्ये । अवनेजनादि पूर्ववत् । भूतनाम्ना एषते पिंडः । पिंडोद्धरणांतं पूर्ववत् । ततोऽग्रपादं शवंकृत्वादाहदेशं नयेयुः । शवाग्न्योर्मध्येनगंतव्यम् ।

અર્ધ માર્ગે વિશ્રામની જગ્યાએ શબને ભૂમિપર મૂકી ઉપર પ્રમાણે સંકલ્પ કરવો. પિંડ મુકતી વખતે ભૂતનામ્ના એટલું ફેરવવું. બીજું બધુ પૂર્વ પ્રમાણે પિંડોદ્ધરણ કર્યા પછી શબના પગ આગળ કરી દાહ સ્થાનમા જવુ. શબ અને અગ્નિના વચમા થઈ કોઇએ જવુ નહીં.

ततस्तीर्थे दाहार्थं भूमिं संशोध्य काष्टैश्चितां कारयेत् । तदुपरि-शवं दक्षिण शिरसांनिधाय । शवस्य मुखे नासिकयोरक्ष्णोः श्रोत्रद्वयेचाज्यबिंदून् क्षिपेत् । प्रेत संबंधि वस्त्रांछित्वा स्मशान वासिनामर्थे भूमौनिरस्येत्.

પછી સ્મશાનમાં જઈ ભૂમિ શુદ્ધ કરી કાષ્ટથી ચિતા રચવી, તે ઉપર દક્ષિણમા માથું રહે એ પ્રમાણે શબને સુવાડવું. પછી શબના મોમા, નાકમા, બન્ને આંખોમાં બન્ને કાનમાં ઘી મુકવું અને ઓઢાડેલા વસ્ત્રમાથી ફાડીઅંતેવાસી માટે સ્મશાનમા નાખવુ.

चितायां—अद्ये० अपसव्यं अमुक गोत्रस्य अमुक मृतस्य चितायां यमदूतानां तुष्टयर्थं शवस्य दक्षिण हस्ते साधकनाम्ना-पिंडदानं करिष्ये ।. अवनेजनादिपूर्ववत् ॥ साधक नाम्नाएषते

पिंडः । पिंडोद्धरणांतं पूर्ववत् ( रजस्वला, सूतिका गर्भिणी मरणे शवं चित्यामारोप्य घृतेना भ्यंजनम् । पंचकेमृतश्चेदत्रावसरे पंचकविधानं कार्यम् ) ततः पुरुषस्य शिरोदेशे स्त्रियाः पाददेशेस्थंडिलंकृत्वा दक्षिणाभि मुखोपसव्येन पंचभूसंस्कारान् कुर्यात् ॥

શબના જમણા હાથમાં—ઉપર પ્રમાણે સંકલ્પ કરી જમણા હાથમા સાધકનામ્ના એમ બોલી પિંડ મૂકવો, અવનેજન વિગેરે પૂર્વ પ્રમાણે (રજસ્વલા, સુવાવડી, ગર્ભવાળી સ્ત્રી મરી ગઈ હોય તો આગળ કહેશે તે વિધિ કરી ચિતા ઉપર તેને શરીરે ઘી ચોપડવુ, ને પંચકમાં મરી જાય તેનુ આ વખતે આગળ કહેશે તે પ્રમાણે પંચક વિધાન કરવુ.) પછી પુરૂષ મરી ગયો હોય તો માથા તરફ તથા સ્ત્રીના પગ તરફ સ્થંડિલ કરવુ દક્ષિણમા મુખ રાખી અપસવ્ય કરીને પંચભૂ સંસ્કાર કરવા.

यथा—दर्भैःपरिसमुह्य १ गोमयोदकाभ्यामुपलिप्य १ कुशेनोल्लिख्य १ अनामिकांगुष्ठाभ्यामुद्धृत्य १ उदकेनाभ्युक्ष्य १ अग्निमुपसमाधाय ॥ तिलाक्षतान् गृहीत्वा । ॐ क्रव्यादमग्निं प्रहिणोमिदूरं यमराज्यं गच्छतुरिप्रवाहः ॥ इहैवायमितरो जातवेदा देवेभ्यो हव्यंवहतुप्रजानन् ॥ इतिमंत्रेण वा " ॐक्रव्यादाग्नये नमः " इति मंत्रेणतिलाक्षतै रग्निं संपूज्य । ततोऽग्नौघृताहुतिं जुहुयात् ॥

પંચભૂ સસ્કાર કરી અગ્નિ સ્થાપન કરવુ, પછી હાથમાં તલ લઇને ॐ क्रव्याद० એ મંત્ર બોલીને અથવા ॐ क्रव्यादाग्नयेनम सर्वोपचारार्थे तिलाक्षतान् समर्पयामि એમ બોલી ચઢાવવા પછી તે અગ્નિમાં ઘીની આહુતી નીચેનો મત્ર ભણીને આપવી.

यथा–ॐ अस्मा त्वमधि जातोसि त्वदयं जायतां पुनः ॥ असौ स्वर्गाय लोकाय स्वाहा ॥ इदमग्नये नमम ॥

એ મત્ર બોલી એક આહુતી અગ્નિમા હોમવી.

ततस्तुलसीकाष्ठ सहितां बहुल तृणपूलिकां गृहीत्वाऽग्नौ प्रज्वाल्य । अप्रदक्षिणं प्रदक्षिणी कृत्य पठेत्–

कृत्वासुदुष्करं कर्म जानतावाप्य जानता ।
मृत्युकालवशंज्ञात्वा नरं पंचत्व मागतम् ॥ १ ॥
धर्माधर्म समायुक्तं लोभमोह समा वृतम् ।
दहेयं सर्व गात्राणि दिव्यान् लोकान् सगच्छतु ॥ २ ॥

इतिमंत्रद्वयं पठित्वा मुखेऽग्निदानं कृत्वा गार्दरोदनं कुर्यात् ॥ अर्द्धदग्धे ॐ अस्मात्व० इतिमंत्रेणाज्याहुतिं जुहुयात् ॥ शवं निःशेषंदग्ध्वा चिताशमनं कुर्यात् ॥

પછી તુલસીના કાષ્ટ સાથે ધાસ વિગેરેની મોટી પૂળીને અગ્નિમા સલગાવી અવળી પ્રદક્ષિણા ચિતાની ફરવી અને કૃત્વા० એ બે મંત્રો બોલી શબના મોઢા ઉપર અગ્નિ મૂકી અતિરૂદન કરવુ. શબ

અરધું બળ્યા પછી ॐ अस्मा० એ મંત્ર ભણી ઘીની આહુતી આ-
પવી શબ બધું બળી ગયા પછી ચિતા [1]શમન કરવુ.

**चिताशमनः—अद्ये० अपसव्यं । अमुकगोत्रस्य अ० प्रेत-स्य चितादाहोपशमनार्थं पतिक्तोयांजलिमिदत्ता तवोपतिष्ठ-ताम् । इति सर्वे सपिंडाः पठित्वात्रीनंजलीन् दद्युः ॥ ॥ सव्यं ॥ इति.**

ઉપર પ્રમાણે સંકલ્પ કરી સર્વે સપિંડોએ ત્રણ ત્રણ અંજલી આપી સવ્ય કરવુ.

**चितास्थाने—अद्ये० अपसव्यं अ० गोत्रस्य अ० प्रेतस्य दाहांते स्मशानवासि देवता प्रीत्यर्थं प्रेतनाम्ना पिंडदानं करिष्ये ॥ अवनेजनादिपूर्ववत् ॥ प्रेतनाम्ना एषपिंडोमदत्तस्तवोपतिष्ठ-ताम् ॥ पिंडोद्धरणांतंपूर्ववत् । शवहस्तपिंडस्यशवहस्ते निधान मन्येषां जलेप्रक्षेपः ॥**

ચિતાસ્થાને—પૂર્વ પ્રમાણે સંકલ્પ કરીને શબ બાળેલી જગાએ પૂર્વ પ્રમાણે અવનેજનાદિ કરી પ્રેતનામ્ના પિંડદાન કરવુ પિંડોદ્ધર ણાંત પૂર્વ પ્રમાણે-શબના હાથમા મુકેલો પિંડ હાથમા જ રહેવા દેવો બીજા પિંડો જલમાં નાંખી દેવા.

**अस्थि संचयनम्—अद्ये० अपसव्यं अ० गोत्रस्य अ० प्रेतस्य कालापकर्षणाद्याहनि अस्थि संचयन कर्मण्यधिकारार्थं**

---

१ ચિતામાં જલરેડી ટાઢી પાડવી.

प्राजापत्यत्रयं सूतकांतेरजतप्रत्याम्नायेनाहमाचरिष्ये ॥ सव्यं ॥ तेनास्थिसंचयकर्मण्याधिकारसिद्धिरस्तु ॥ ततोऽस्थीन्यादाय घृतेनाभ्यज्याश्वत्थपत्रपुटेनिधाय।भूमिंखात्वातत्रास्थीनिक्षिप्त्वा पांसुभिःपूरयेत्। तदुपर्यक्षतैरप्रदक्षिणं स्वस्तिकंकृत्वातदुपरि [1]जलपूर्णं कुंभं निधायपाषाणखंडेनतस्य स्फोटनंकार्यं ॥ ततःसंस्कारकर्ता सजातीयैःसहपश्चादनवलोकयन् स्नानार्थंनद्यादौगच्छेत् ॥स्नात्वा पसव्यंदक्षिणाग्रानंकुशाँश्चकृत्वा ॥ दक्षिणाभिमुखःसनांपितृतीर्थेन अमुकगोत्र ऽमुकप्रेत एषदाहांजलिस्ते उपतिष्ठताम्—इतित्रीनंजलीन् भूमौ पाषाणेवादद्युः । सव्यं । ततःपश्चादनवलोकयंतः सर्वेग्रहमागच्छेयुः । ग्रहंप्रविश्यगाढंरोदनंकुर्युः ॥

અસ્થિસંચયન—ઉપર પ્રમાણે અધિકારાર્થે પ્રાયશ્ચિત સંકલ્પ કરી અસ્થિ ( હાડકા ) વીણી લઈ ઘીવાળાં કરી પીપળાનાં પાનમાં મુકવાં. ચિતાના સ્થાનમા ખાડો ખોદી તે અસ્થિ તેમાં નાખી વેલુથી તે ખાડો પુરી દેવો તેના ઉપર ચોખાથી અવળો સાથીઓ પુરી [1]પાણીનો ભરેલો કાદવનો ધડો મૂકી પથ્થરથી તે ધડાને ફોડી નાખવો પછી સંસ્કાર કરનારે શ્મશાનમાં આવેલાં માણુસો સાથે જલાશયમા સ્નાન કરવા જવુ સ્નાન કરીને સપિંડો ( સાત પેઢીના ) સાથે કર્તાએ અપસવ્ય કરી દક્ષિણ દિશામાં મોઢું રાખી દક્ષિણ ભણી અગ્ર રહે તે પ્રમાણે દર્ભ રાખી જમણા અંગુઠા ભ-

---

૧ ધણુ કરીને આજ્ઞાતીમાં ધડો મુકવાની જગાએ ખીચડી મુકવાનો ચાલ છે પણ ઉપરોક્ત ક્રિયા થાય તો શ્રેષ્ઠ કહેવાય,

ણીથી અ० ગો અ० પ્રે एषदाहांजलिस्ते उपतिष्ठताम् એમ બોલી બધા સપિંડોએ ભૂમિપર અથવા પથ્થર ઉપર ત્રણ ત્રણ અજલી આ. પવી પછી સવ્ય કરી પાછળ નહી જોતાં ઘેર આવવુ. નિંબપત્ર દાંતથી ચાવી આચમન કરી અગ્નિનો સ્પર્શ કરી ઘરમાં પેસવુ.

दुग्धोदकदानम्—दक्षिणाभिमुखः । अद्ये० अपसव्यं—अमुकगोत्रस्य अमुकप्रेतस्य चितादाहोपशमनार्थमाप्यायनार्थं चाकाशेमृण्मयपात्रे दुग्धोदकदानमहं करिष्ये । तत्रकुशानास्तीर्य तदुपरिमृण्मयपात्रद्वयंनिधाय स्वदक्षिण भागेमृण्मयपात्रे जलंपूरयेत् । वामभागस्थपात्रे दुग्धंपूरयेत् । तत्रमंत्रः—

श्मशानानल दग्धोसिपरित्यक्तोसिबांधवै : ।
इदंनीर मिदंक्षीर मत्रस्नाहि इदंपिब ॥ १ ॥

अमुकगोत्र अमुकप्रेत अत्रजलेनस्नाहि । इदंक्षीरंपिब ॥ अनेनदुग्धोदकदानेन अमुकगोत्रस्य अ० प्रेतस्य दाहजनितपीडानिवृत्तिपूर्वकमाप्यायनमस्तु । इदंदुग्धोदकदानमेकाहंदिनत्रयंदशाहंवायावत्सूतकंतावत्सायंकालेप्रत्यहंकर्त्तव्यम् ॥

દુગ્ધોદકદાન—દક્ષિણમા મુખરાખી ઉપર પ્રમાણે સકલ્પ કરવો. બારણાના ટોલ્લા ઉપર દર્ભ મુકી તે ઉપર કાદવના કુલડાં એક ટોલ્લા ઉપર એક એમબે મુકી જમણી તરફનામા પાણી અને ડાબી બાજુનામા દુધ પુરી ઉપરનો મત્ર ભણી સકલ્પ કરવો, એ પ્રમાણે દુધ પાણી એક દિવસ, ત્રણ દિવસ, દશ દિવસ વાસૂતક હોય ત્યા પર્યંત સાયકાલે નિત્ય કરવુ.

अथपंचकमरणे—चितायांशवहस्तेपिंडदानानंतरं—अद्ये० अप० अमु० गो० अमु० मृतस्य धनिष्ठोत्तरार्द्धादिपंचनक्षत्रमध्ये मरण जनितवंशानिष्टनिवृत्तये पंचकविधिंकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प ॥ पंचपुत्तलानूदर्भमयान कृत्वोर्णासूत्रेणवेष्टयित्वा यवपिष्टैरनुलिप्य॥ ॐ वसुभ्योनमः १ ॐ वरुणायनमः २ ॐ अजैकपदेनमः ३ ॐ अहिर्बुध्नायनमः ४ ॐ पूषणेनमः ५ इतितत्तन्नक्षत्र [1] स्वामीनाममंत्रैरभिमंत्र्यगंधपुष्पैः संपूज्य दाहसमये शवोपरि यथांगंन्यसेत् ॥ प्रथमं शिरसि । द्वितीयं दक्षिणकुक्षौ । तृतीयं-वामकुक्षौ । चतुर्थंनाभौ । पंचमं पादयोर्मध्येनिधाय । तदुपरिव-क्ष्यमाणनाम भिर्घृताहुतीर्जुहुयात् ॥ यथा—ॐ प्रेतवाहायस्वाहा—शिरसि ॐ प्रेतसखायस्वाहा—दक्षिणकुक्षौ ॐप्रेतपायस्वाहा—वामकुक्षौ ॐ प्रेतभूमिपायस्वाहा—नाभौ ॐ प्रेतहर्त्रेस्वाहा—पादयोर्मध्ये ॥ एवंपुत्तलोपरिहुत्वाशवमुखेपंचरत्नंनिधायपुत्तलैः सहविधिनादहेत् ॥सूतकांते यथाशक्तितिलहेमघृतानिदत्वा कांस्य-पात्रेतैलंप्रक्षिप्यतत्रात्ममातिमां विलोक्य विप्रायदद्यात् ॥

પચકમરણે—ચિતા ઉપર શબના હાથમા પિંડદાન કર્યા પછી ઉપર પ્રમાણે સકલ્પ કરી દર્ભના પાચ પુતળા કરી ઉન વીટવુ પછી તે

---

१ ॐ वसो पवित्रं०,ॐ वरुणस्योत्तंभनमसि० ॐ उतनोहिर्बुध्न्य० ॐ शिवोनामासि ॐ पूषंतवव्रते० इतिनक्षत्रमंत्रैर्वा ॥

ઉપર જવના લોટને લેપ કરવો, પછી તે પાંચ દર્ભનાં પુતળાં ઉપર ॐ वसुभ्योनम इत्यादि પાંચ નામ વડે અભિ મ ત્રણ કરી ગંધપુ-ષ્પથી પૂજા કરી પૂર્વ વિધિ પ્રમાણે દહન કરતી વખતે તે પુતળાંમાંથી ૧ માથા પાસે ૧ જમણી કુ ખ પાસે ૧ ડાબી કુખ સાથે ૧ નાભિ ઉપર ૧ બે પગ વચ્ચે " એ પ્રમાણે મુકી ॐ प्रेतवाहायस्वाहा' इत्यादि पाचमंत्रथी પાચ આહુતિ ઘીની તે પુતળા ઉપર આપવી. પછી શબના મુખમા પચરત્ન મૂકી તે પુતળા સાથે વિધિ પ્રમાણે દાહ કરવો સૂતક ઉતર્યા પછી એકાદશાહને દિવસે અંત્યેષ્ટિમાં બતાવ્યા પ્રમાણે પચક વિધાન કરી પોતાની શક્તિ પ્રમાણે તલ, સોનુ, ઘીનું દાન કરી કાસાના પાત્રમા તેલ નાખી તેમાં પોતાની પ્રતિમા જોઇ તે પાત્ર બ્રાહ્મણને આપી દેવુ ( પછી એકાદશાહ શ્રાદ્ધ કરવુ. )

रजस्वलामरणे—अद्ये० अमुकगोत्राया अमुकीनाम्न्या रजस्वलावस्थायां मरण जनितप्रत्यवायपरिहारार्थमौर्ध्वदेहिककर्माधिकारार्थंचचांद्रायणत्रयप्रायश्चित्तपूर्वकंशूर्पणाष्टोतरशतस्नानानि—कारयिष्ये॥ चांद्रायणत्रयप्रायश्चिततनिमित्तंपंचदशप्राजापत्यरूपद्रव्यं येनकेनप्रत्याम्नायेनसूतकांतेऽहमाचरिष्ये॥यवपिष्टेनशवमनुलिप्य। स्वयंस्नात्वा शूर्पोदकै रष्टोत्तरशतवारं भस्ममृत्तिकाकुशोदकैः पंचगव्यैः शुद्धोदकैश्चपुनंतुमेतिनवभिरापोहिष्टेतित्रिभिःकयानश्चि-त्रेतिमंत्रैःशवंस्नापयेत् ॥ मंत्राः—यथा ॐ पुनंतुमापितरः सोम्यासः पुनंतुमापितामहाः पुनंतुमपितामहाः ॥ प-

वित्रेणशतायुषा ॥ १ ॥ पुनंतुमापितामहाः पुनंतुम-
पितामहाः ॥ पवित्रेणशतायुषाविश्वमायुर्व्यश्नवै ॥ २ ॥ अग्नऽ
आयू ँ षिपवसऽआसुवोर्ज्जमिषंचनः ॥ आरेबाधस्वदुच्छुनाम् ॥
॥ ३ ॥ पुनंतुमादेवजनाःपुनंतुमनसाधियः ॥ पुनंतुविश्वाभूतानि-
जातवेदःपुनीहिमा ॥ ४ ॥ पवित्रेणपुनीहिमाशुक्रेणदेवदीद्यत् ॥
अग्नेक्रत्वाक्रतू ँ रनु ॥ ५ ॥ यत्तेपवित्रमर्च्चिष्यग्नेविततमंतरा ॥
ब्रह्मतेनपुनातुमा ॥६ ॥ पवमानःसोऽअद्यनःपवित्रेणविचर्षणिः॥
॥यःपोतासपुनातुमा ॥ ७ ॥ उभाभ्यांदेवसवितःपवित्रेणसवेनच॥
मांपुनीहिविश्वतः ॥ ८ ॥ वैश्वदेवीपुनंतिदेव्यागाद्यस्यामिमा
बह्वस्तन्वोवीतपृष्ठाः ॥ तयामिदंतःसधमादेपुव्वय ँ स्यामप-
तयोरयीणाम् ॥ ९ ॥ आपोहिष्ठामयोभुवस्तानऊर्ज्जेदधातन ॥
महेरणाय चक्षसे ॥१०॥ योवः शिवतमोरसस्तस्य भाजयतेहनः॥
उशतीरिव मातरः॥ ११॥तस्माऽअरंगमामवोयस्यक्षयायजिन्वथ ॥
आपो जनयथाचनः ॥ १२ ॥ कयानश्चित्र आभुवदूती सदावृधः
सखा ॥ कयाशचिष्ठयावृता ॥ १३ ॥

संस्नाप्यपूर्ववस्त्रंपरित्यज्यान्यवस्त्रेगसंवेष्ठयोक्तविधिनादहेत् ॥

રજસ્વલા મરણે—સ્મશાનમાં ७४ ઉપર પ્રમાણે સંકલ્પ કરી
ત્રણચાંદ્રાયણ નિમિત્ત પંદર પ્રાજાપત્યરૂપ દ્રવ્ય ગમે તે પ્રત્યામ્નાયથી

કરવાનો સંકલ્પ [1] કરવો પછી શબને જવનો લોટ લેપન કરી કર્તાએ સ્નાન કરી શૂર્પે ( સુપડુ ) વડે ૧૦૮ વાર સ્નાન કરાવી ભસ્મ, મૃત્તિકા દર્ભતુજલ, પચગવ્ય ( ગાયનું છાણુ, મૂત્ર, દુધ, દહી, ઘી ) શુદ્ધોદક વડે ઉપરોક્ત તેર મત્ર ભણી શબને સ્નાન કરાવવુ, પછી પ્રથમ વસ્ત્ર ત્યાગ કરી બીજુ વસ્ત્ર પહેરાવી ઉક્ત વિધિથી દાહ કરવો.

सूतिका मरणे—अद्ये० अपसव्यं अमुक गोत्राया अमुकीनाम्न्याः सूतिकावस्थायां मरणजानितप्रत्यवायपरिहारार्थं [2] उक्तप्रायाश्चित्तपूर्वक शूर्पेणाष्टोत्तरशतवारं स्नानानिकारायिष्ये । शेषं रजस्वलामरणाविधिवत् ॥ अथवा ॥ कुंभे जलंगृहित्वा पंचगव्यंक्षित्वा पूर्वोक्तपुनंतुमेति मंत्रैः संस्नाप्य दाहयेत् ॥

સૂતિકા ( સુવાવડી ) મરણે—ઉપર પ્રમાણે [1] ઉક્ત પ્રાયશ્ચિત્ત પૂર્વક સકલ્પ કરી રજસ્વલા મરણ વિધિ પ્રમાણે સ્નાન કરાવી દાહ કરવો, અથવા કુભમાં જળ ભરીને તેમા પચગવ્ય નાખવુ, અને પૂર્વ કહેલા પુનતુમા૦ એ તેર મત્રાથી સુપડા વડે ૧૦૮ સ્નાન કરાવી દાહ કરવો.

गर्भिणी मरणे—षण्मासादूर्ध्वंगर्भिणी मरणे भर्त्तावापुत्रः । अन्योवा नाभेरधो भागे कुक्षिं छित्वा शल्यं निर्हरेत् ॥ यदि जीवतिचेत्तर्हि निर्णयोक्तोविधिः कृत्वा ग्रहंनयेत् । मृतंचेन्नि

---

૧ પ્રતિ પ્રાજાપત્ય ગોદાન કરવુ.

૨ પ્રસવ થયા પછી પહેલા ત્રણ દિવસમાં મરણ થાય તો ત્ર્યબ્દ, બીજા ત્રણ દિવસમાં દ્વયબ્દ, ત્રીજા ત્રણ દિવસમાં એકાબ્દ,

खनेत् ॥ पश्चात्–अद्ये० अप० अ० गोत्रायाः अमुकी नाम्न्याः गर्भिण्य वस्थायां मरण जन्य प्रत्यवायपरि हारार्थं और्ध्वदेहिक कर्माधिकार सिध्यर्थंच त्र्यब्दिकृच्छ्रप्रायश्चित्तं सूतकांते रजत प्रत्याम्नायद्वाराहमाचरिष्ये ॥ पुनर्जलमादाय–दाहादियोग्यता सिद्ध्यर्थं यथाशक्ति गोभू हिरण्यादि सूतकांते दास्ये ॥ इति संकल्प्य विधिनातां दहेत्

ગર્ભિણી મરણે—૭ માસ ગર્ભને થયા પછી સ્ત્રી મરી જાય તો તેનો સ્વામી વા પુત્ર વા બીજા કોઇ માણસે નાભિની નીચે ડાબી કુંખ ચીરી ગર્ભ કાઢવો, જીવતો હોય તો નિર્ણય સિંધુમાં કહેલો વિધિ કરી ઘેર મોકલવો અને મરેલો હોયતો દાટી દેવો. પછી–ઉપર પ્રમાણે સંકલ્પ કરીને દાહ યોગ્યતા સિદ્ધ્યર્થ બીજો સંકલ્પ કરી વિધિવડે દાહ કરવો ( સંકલ્પ કરેલુ દ્રવ્ય વિગેરે સૂતકાતે બ્રાહ્મણને આપવુ. )

सगर्भादाहेतु–अमुक गोत्राया अमुक नाम्न्याः सगर्भ दाहजनित प्रत्यवाय परिहारार्थं त्र्यब्द प्रायश्चित्तं सूतकांते रजतप्रत्याम्नायेनाहमाचरिष्ये–इति विशेषः ॥

સગર્ભા દાહે—૭ માસનો ગર્ભ થતા પહેલાં મરણ થયું હોય તો ઉપર પ્રમાણે પ્રાયશ્ચિત્ત સંકલ્પ કરી ઔર્ધ્વદેહિક ક્રિયા કરવી.

## इति षट्पिंडप्रयोगः

---

દસ દિવસ પછી માસ પર્યંતમા. મરણ થાય તો ત્રણ કૃચ્છ્ર પ્રાયશ્ચિત્ત સંકલ્પ કરવો. એક કૃચ્છ્રમાં કમીમાં કમી રૂ. ૦ નો સંકલ્પ કરવો. એક અબ્દ એટલે ત્રીશ કૃચ્છ્ર થાય છે.

# विज्ञापनम्.

## जांबूद्विज मथम विभाग ( त्रणतड )

## श्रीसहदेवपुर [ सलाड ] संस्कृत वैदिक पाठशाळा.

સર્વ સદ્ગ્રહસ્થોને વિનંતિ કરવાની કે. સદર પાઠશાળા ધણીજ શિથિલ સ્થિતીમાં છે. તેમાં પુસ્તકોનુ સાધન નહીં હોવાથી "પુસ્તકાલય" સ્થાપવામા આવ્યુ છે તેમા પુસ્તકોની ધણીજ જરૂર છે.

અત્રત્ય પાઠશાળામાં જ્ઞાની પરજ્ઞાતી દેશી વિદેશી વિદ્યાર્થીઓ પણ અભ્યાસ કરે છે. તેમને પુસ્તકો ઉપરાંત વિદેશી વિદ્યાર્થીઓને અનાજની પણ જરૂર છે—કહ્યુ છે કે—

यस्यकुक्षौगतं चान्नंवेदाभ्यासेन जीर्यते
स तारयति दातारं दश पूर्वान् दशापरान् ॥ १ ॥
अन्नदानात्परं नास्ति विद्यादानं ततोधिकम्
अन्नेन क्षणिका तृप्तिर्या वज्जीवंतु विद्यया ॥ २ ॥

જેના ઉદરમા ગયેલુ અન્ન વેદાભ્યાસથી પાચન થાય છે તેમને અન્નદાન કરવાથી દાતાની દશ પેઢી પૂર્વની તથા દશ પેઢી પાછલી સદ્ગતી પામે છે. અન્નદાન કરતા બીજું દાન મોટું નથી પરંતુ તે કરતાં વિદ્યાનુ દાન મોટું છે કારણ કે અન્નથી ક્ષણવાર તૃપ્તિ રહે છે અને વિદ્યાના દાનથી જીવતા પર્યંત તૃપ્તિ રહે છે.

સદ્ગ્રહસ્થો ! ઉપરોક્ત પાઠશાળામાં. અન્નદાન તથા પુસ્તક દાન કરશે તેમનુ નામ પાઠશાળાના ક્રમમાં અમર રાખવામાં આવશે.

તદુપરાંત તેમને પાઠશાળાના વ્યવસ્થાપકોની સહી સાથેની છાપેલી પોહોંચ મોકલવામાં આવશે.

આશા છે કે આ સંસ્થાને આશ્રય આપવા કોઈ ગ્રહસ્થ ચુકશે નહીં.

सुज्ञेषु किंबहुना.

**पत्रव्यवहार.**

श्री सहदेवपुर (सलाड) संस्कृत वैदिक पाठशाला.
पोष्ट रुवाद. प्रांत वडोदरा.

**व्यवस्थापक.**

ઉપાધ્યાય. નાથાભાઈ શોભારામ
ઉપાધ્યાય. ભુલાભાઈ નારાયણ.
અધ્યાપક. કેશવરામ શર્મા.
શુકલતીર્થ નિવાસી.